

PRESUDA SUDA (drugo vijeće)

14. listopada 2010. (*)

„Socijalna politika – Zaštita sigurnosti i zdravlja radnika – Direktiva 2003/88/EZ – Organizacija radnog vremena – Vatrogasci zaposleni u javnom sektoru – Interventna služba – Članak 6. točka (b) i članak 22. stavak 1. prvi podstavak točka (b) – Najdulje tjedno radno vrijeme – Odbijanje rada dulje od toga vremena – Prisilni premještaj u drugu službu – Izravni učinak – Posljedica za nacionalne sudove”

U predmetu C-243/09,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 234. UEZ-a, koji je uputio Verwaltungsgericht Halle (Upravni sud, Njemačka), odlukom od 25. ožujka 2009., koju je Sud zaprimio 3. srpnja 2009., u postupku

Günter Fuß

protiv

Stadt Halle,

SUD (drugo vijeće),

u sastavu: J.N. Cunha Rodrigues, predsjednik vijeća, A. Arabadjiev, A. Rosas, U. Lõhmus i A. Ó Caoimh (izvjestitelj), suci,

nezavisni odvjetnik: P. Mengozzi,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani postupak,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za G. Fuša, M. Geißler, Rechtsanwalt,
- za Stadt Halle, M. Willecke, u svojstvu agenta,
- za njemačku vladu, M. Lumma i C. Blaschke, u svojstvu agenata,
- za austrijsku vladu, C. Pesendorfer, u svojstvu agenta,
- za Komisiju Europskih zajednica, V. Kreuzschitz i M. van Beek, u svojstvu agenata,

odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da u predmetu odluči bez njegovog mišljenja,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 22. stavka 1. prvog podstavka točke (b) Direktive 2003/88/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenoga 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena (SL L 299, str. 9.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 2., str. 31. - 41.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između G. Fuša i njegovog poslodavca, Stadt Halle (grad Halle), u vezi njegovog prisilnog premještaja u službu koja nije ona gdje je prethodno radio kao vatrogasac.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 U skladu s uvodnom izjavom 1., Direktiva 2003/88 radi jasnoće kodificira odredbe Direktive Vijeća 93/104/EZ od 23. studenoga 1993. o određenim vidovima organizacije radnog vremena (SL L 307, str. 18.), kako je izmijenjena Direktivom 2000/34/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 22. lipnja 2000. (SL L 195, str. 41.) (u daljnjem tekstu: Direktiva 93/104). Države članice bile su dužne prenijeti Direktive 93/104 i 2000/34 u svoje nacionalno pravo najkasnije do 23. studenoga 1996., odnosno 1. kolovoza 2003.
- 4 U skladu s člankom 1. Direktive 2003/88, pod naslovom „Svrha i opseg”:

„1. Ova Direktiva postavlja minimalne sigurnosne i zdravstvene uvjete za organizaciju radnog vremena.

2. Ova se Direktiva primjenjuje na:

(a) najkraća razdoblja dnevnog odmora, tjednog odmora i godišnjeg odmora, na stanke i najveći broj radnih sati tjedno; i

[...]”
- 5 Pod naslovom „Najdulje tjedno radno vrijeme”, članak 6. Direktive 2003/88 predviđa:

„Države članice poduzimaju potrebne mjere kako bi se osiguralo da, u skladu s potrebama zaštite sigurnosti i zdravlja radnika:

(a) broj radnih sati tjedno bude utvrđen zakonima i drugim propisima ili kolektivnim ugovorima ili sporazumima između socijalnih partnera;

(b) prosječan broj radnih sati u svakom sedmodnevnom razdoblju, uključujući prekovremene sate, ne prelazi 48.”

6 Članak 15. Direktive 2003/88, pod naslovom „Povoljniji propisi”, propisuje:

„Ova Direktiva ne dovodi u pitanje pravo država članica da primjenjuju ili donose zakone i druge propise povoljnije za zaštitu sigurnosti i zdravlja radnika odnosno da olakšavaju ili dopuštaju primjenu kolektivnih ugovora ili sporazuma između socijalnih partnera povoljnijih za zaštitu sigurnosti i zdravlja radnika.”

7 Članak 17. Direktive 2003/88, pod naslovom „Odstupanja”, predviđa:

„1. Uz poštovanje općih načela zaštite sigurnosti i zdravlja radnika, države članice mogu odstupati od članka 3. do 6., članka 8. i 16. ako, s obzirom na posebne značajke neke djelatnosti, trajanje radnog vremena nije izmjereno i/ili unaprijed određeno ili ga mogu određivati sami radnici, [...]

[...]

3. U skladu sa stavkom 2. ovog članka moguća su odstupanja od članka 3., 4., 5., 8. i 16.:

[...]

(c) kod djelatnosti koje zahtijevaju neprekidno pružanje usluga ili proizvodnju, što se posebno odnosi na:

[...]

(iii) [...] službe [...] vatrogasne i civilne zaštite”.

8 Prvi podstavak članka 22. stavka 1. Direktive 2003/88 glasi kako slijedi:

„Država članica ima mogućnost ne primjenjivati članak 6. ako se pridržava općih načela sigurnosti i zdravstvene zaštite radnika i ako je neophodnim mjerama osigurano da:

(a) poslodavac ne traži od radnika rad dulji od 48 sati unutar sedmodnevnog razdoblja izračunanog kao prosječno referentno razdoblje iz članka 16. točke (b), osim ako radnik nije izrazio suglasnost s takvim radom;

(b) ni jedan radnik nije pretrpio štetu od svog poslodavca zato što nije bio spreman obavljati rad na taj način;

(c) poslodavac vodi ažurirane liste o radnicima koji obavljaju takav rad;

(d) te se liste dostavljaju nadležnim tijelima koja zbog sigurnosti i/ili zaštite zdravlja radnika mogu zabraniti ili ograničiti mogućnost prekoračenja najvećeg broja radnih sati tjedno;

(e) poslodavac nadležna tijela na njihov zahtjev izvještava koji su radnici izrazili spremnost raditi dulje od 48 sati tijekom sedmodnevnog razdoblja, izračunanog kao prosjek za referentno razdoblje iz članka 16. točke (b).”

- 9 U skladu s njezinim člankom 28., Direktiva 2003/88 stupila je na snagu 2. kolovoza 2004.

Nacionalno pravo

- 10 Članak 2. stavak 1. Uredbe o radnom vremenu službenika u gradskim i komunalnim vatrogasnim službama savezne pokrajine Sachsen-Anhalt (Verordnung über die Arbeitszeit der Beamtinnen und Beamten im feuerwehrtechnischen Dienst der Städte und Gemeinden des Landes Sachsen-Anhalt) od 7. listopada 1998. (u daljnjem tekstu: ArbZVO-FW 1998), koja je bila na snazi do 31. prosinca 2007., predviđa kako slijedi:

„Uobičajeno radno vrijeme službenika zaposlenih u smjenskom radu i čije se tjedne aktivnosti u biti odvijaju u dežurstvu iznosi prosječno 54 sati [...]”

- 11 S učinkom od 1. siječnja 2008., ArbZVO-FW 1998 zamijenjen je s ArbZVO-FW 2007 od 5. srpnja 2007. (u daljnjem tekstu: ArbZVO-FW 2007).

- 12 Članak 2. stavak 1. ArbZVO-FW-a 2007 predviđa:

„Uobičajeno radno vrijeme službenika iznosi 48 sati, prosječno tijekom cijele godine i uključujući prekovremene sate.”

- 13 Članak 4. ArbZVO-FW-a 2007, pod naslovom „Pojedinačne mjere”, glasi kako slijedi:

„1. U skladu s općim načelima sigurnosti i zaštite zdravlja, trajanje rada u smjenama može prelaziti prosječno uobičajeno tjedno radno vrijeme iz članka 2. stavka 1. ako poslodavac može dokazati da su dotične osobe izrazile suglasnost s takvim radom.

2. Suglasnost iz stavka 1. može se povući uz obavijest predanu šest mjeseci ranije. Dotične osobe moraju biti o tome obaviještene pisanim putem.”

- 14 Članak 612a. građanskog zakonika (Bürgerliches Gesetzbuch) predviđa da u sporazumima koje postigne s radnikom ili mjerama koje su donesene u vezi s tim radnikom poslodavac ne može dovesti radnika u nepovoljan položaj zbog toga što je radnik zakonito iskoristio svoja prava.

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 15 G. Fuß zaposlenik je grada Hallea od 10. svibnja 1982. Imenovan je službenikom tijekom 1998. u rangu višeg vatrogasnog časnika („Oberbrandmeister”), a od 15. prosinca 2005. ima čin glavnog vatrogasnog časnika („Hauptbrandmeister”).

- 16 Do 4. siječnja 2007. G. Fuß bio je zaposlen u vatrogasnoj interventnoj službi „protupožarne zaštite” grada Hallea kao vozač vatrogasnog vozila. Njegov raspored rada predviđao je radno vrijeme od prosječno 54 sati tjedno.

- 17 Na sastanku zaposlenika održanom početkom 2006., uprava grada Hallea obavijestila je članove interventne službe da će trebati doći do premještaja u vatrogasno zapovjedništvo ako bude potrebno poštovati Direktivu 2003/88.
- 18 Dopisom od 13. prosinca 2006. G. Fuß je, pozivajući se na rješenje Suda od 14. srpnja 2005., u sporu Personalrat der Feuerwehr Hamburg (C-52/04, Zb., str. I-7111.), zatražio da ubuduće njegovo tjedno radno vrijeme više ne prelazi najveću prosječnu granicu od 48 sati utvrđenu u članku 6. točki (b) Direktive 2003/88. U tom dopisu G. Fuß također je zatražio pravo na naknadu za prekovremene sate koje je nezakonito proveo na radu u razdoblju od 1. siječnja 2004. do 31. prosinca 2006.
- 19 Odlukom od 18. prosinca 2006., grad Halle uveo je sistematizaciju radnih mjesta prema kojoj rotacijsko radno mjesto koje je ispražnjeno u vatrogasnom zapovjedništvu treba popuniti s učinkom od 1. travnja 2007. kako bi se izbjegla pomanjkanja u kvaliteti organizacijske sheme.
- 20 Dana 21. prosinca 2006. G. Fuß je obavio razgovor sa svojim poslodavcem u vezi njegovog plana da G. Fußa premjesti na to radno mjesto. Tijekom razgovora G. Fuß naveo je kako želi i dalje nastaviti raditi u interventnoj službi.
- 21 Odlukom od 2. siječnja 2007. grad Halle premjestio je G. Fußa u vatrogasno zapovjedništvo na određeno vrijeme, u razdoblju od 5. siječnja 2007. do 31. ožujka 2009., s obrazloženjem da je takav premještaj bio nužan radi organizacije rada (u daljnjem tekstu: odluka o premještaju). Prema gradu Halleu, dotično radno mjesto zahtijevalo je kvalifikacije glavnog vatrogasnog časnika, nekoliko godina iskustva u upravljanju vatrogasnim vozilom i osposobljenost za bolničara. Osim toga, takav bi premještaj između ostaloga omogućio G. Fußu rad u skladu s najduljim tjednim radnim vremenom od 48 sati.
- 22 Od svojeg premještaja G. Fuß radi 40 sati tjedno i ne treba više raditi u 24-satnom dežurstvu. Nadalje, s obzirom da je broj nesocijalnih sati (rad noću, nedjeljom i praznikom) koje provede na radu manji, prima manji dodatak na otežane uvjete rada za takav rad.
- 23 G. Fuß je 4. siječnja 2007. podnio gradu Halleu upravnu žalbu na odluku o premještaju, u kojoj u biti tvrdi da ne želi raditi prema drugom modelu organizacije rada.
- 24 Odlukom od 23. siječnja 2007. grad Halle odbio je tu žalbu, u biti, na osnovi toga da je odluka o premještaju kadrovsko pitanje koje se temelji na ovlasti poslodavca u pogledu kadrovskih pitanja koje poslodavac ima pravo rješavati na način koji smatra primjerenim.
- 25 G. Fuß je 28. veljače 2007. podnio tužbu pred Verwaltungsgericht Halle za poništenje odluke o premještaju i njegovo ponovno vraćanje na radno mjesto koje je imao prije donošenja mjere u vezi s njime. On u biti tvrdi da je odluka o njegovom premještaju donesena isključivo zato što je zatražio smanjenje broja radnih sati u skladu s odredbama Direktive 2003/88. Grad Halle, suprotno tome, tvrdi da predmetna odluka ni na koji način nije bila namijenjena tome da se G. Fuß kazni, već da se udovolji njegovom zahtjevu za poštovanje 48-satnog radnog tjedna, bez potrebe za

preuranjenom izmjenom sustava smjenskog rada i to samo radi njega, što bi moglo uzrokovati organizacijske probleme. Usklađivanje sustava smjenskog rada s Direktivom 2003/88 trebalo je provesti ujednačeno za sve zaposlenike službe.

- 26 U svojoj odluci kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku nacionalni sud tvrdi da je odluka o premještanju u skladu s nacionalnim pravom. S jedne strane, G. Fuß je premješten na radno mjesto istog ranga i istog platnog razreda. S druge strane, čak i da se zauzme stav da se premještaj ne može opravdati zbog organizacije službe, premještaj G. Fußa temeljio se na odgovarajućem razlogu i to sa željom da se okonča kršenje članka 6. točke (b) Direktive 2003/88 s njim u vezi, bez izmjene sustava smjenskog rada ili usklađivanja s tom direktivom bilo sustava smjenskog rada ili radnog vremena ostalih vatrogasaca.
- 27 Međutim, nacionalni sud nije siguran je li odluka o premještanju suprotna članku 22. stavku 1. prvom podstavku točki (b) Direktive 2003/88.
- 28 On navodi da, u vrijeme nastanka činjenica u glavnom postupku, namjena članka 2. stavka 1. ArbZVO-FW 1998 nije doduše bilo odstupanje od članka 6. točke (b) Direktive 2003/88 u smislu njezinog članka 22. stavka 1. prvog podstavka, i ni jedna druga odredba nacionalnog prava nije predviđala mogućnost takvog odstupanja u skladu sa svim uvjetima navedenim u potonjoj odredbi, naročito onoj utvrđenoj u članku 22. stavku 1. prvom podstavku točki (b), koja predviđa da ni jedan radnik ne pretrpi štetu zbog toga što nije dao svoju suglasnost za rad iznad prosječnog maksimuma od 48 sati rada tjedno. Međutim, osim ako se dozvoli da se prava na temelju Direktive 2003/88 mogu zaobići i da ta direktiva neće ispuniti svoju svrhu, zabrana uzrokovanja štete zaposlenicima mora se primijeniti *a fortiori* ako poslodavac, neovisno o izostanku izričite odredbe nacionalnog prava koja ga ovlašćuje da to učini, zahtijeva od radnika da radi preko najveće granice utvrđene u gore navedenom članku 6. točki (b), a radnik ustraje na tome da se ta odredba poštuje.
- 29 Međutim, prema nacionalnom sudu postavlja se pitanje treba li pojam „šteta” iz članka 22. stavka 1. prvog podstavka točke (b) Direktive 2003/88 tumačiti subjektivno ili objektivno. Subjektivno gledajući, G. Fuß pretrpio bi štetu da svoj premještaj smatra kaznom. Suprotno tome, s objektivnog stajališta, G. Fuß nije pretrpio nikakvu štetu s obzirom da je njegovo radno mjesto manje opasno od prijašnjeg te ima mogućnosti daljnjeg profesionalnog usavršavanja. Točno je, doduše, da je G. Fuß pretrpio gubitak u plaći zbog smanjenja njegovog dodatka na otežane uvjete rada koji se plaća za rad tijekom nesocijalnih sati. Međutim, takvo smanjenje opravdava se činjenicom da sada manje radi tijekom nesocijalnih sati i nadoknađeno je s više slobodnog vremena. Osim toga, činjenica da je premještaj bio na određeno vrijeme nebitna je s obzirom da je u skladu s ArbZVO-FW 2007, u verziji na snazi od 1. siječnja 2008., G. Fuß mogao zadržati radno mjesto izvan interventne službe ako nije želio raditi dulje od tjednog maksimuma od 48 sati.
- 30 U tim je okolnostima Verwaltungsgericht Halle odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1) Treba li pojam štete iz članka 22. stavka 1. [prvog podstavka] točke (b) Direktive [2003/88] tumačiti objektivno ili subjektivno?

2) Postoji li šteta u smislu članka 22. stavka 1. [prvog podstavka] točke (b) Direktive [2003/88] ako je, kao rezultat zahtjeva za poštovanjem najduljeg radnog vremena ubuduće, radnik u službi dežurstva premješten protiv svoje volje na drugo radno mjesto koje uglavnom obuhvaća uredske poslove?

3) Treba li smanjenje naknade tumačiti kao štetu u smislu članka 22. stavka 1. [prvog podstavka] točke (b) Direktive [2003/88] ako se, kao rezultat premještaja, radi manje nesocijalnih sati (rad noću, nedjeljom i praznikom) i ako je iznos dodatka na otežane uvjete rada koji se plaća u pogledu tih sati stoga također smanjen?

4) U slučaju potvrdnog odgovora na drugo pitanje [...] ili na treće pitanje, može li se šteta koja proizlazi iz premještaja nadoknaditi drugim pogodnostima novog radnog mjesta, poput kraćeg radnog vremena ili daljnjeg osposobljavanja?"

O prethodnim pitanjima

31 Svojim pitanjima, koje valja razmatrati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li pojam „šteta” iz članka 22. stavka 1. prvog podstavka točke (b) Direktive 2003/88 tumačiti tako da mu se protive nacionalni propisi kao što su oni u glavnom postupku, koji omogućavaju poslodavcu u javnom sektoru prisilan premještaj radnika zaposlenog kao vatrogasca u interventnoj službi na osnovi toga što je taj radnik unutar te interventne službe zatražio poštovanje najduljeg prosječnog tjednog radnog vremena utvrđenog u članku 6. točki (b) te direktive.

32 U tom smislu valja podsjetiti da iz ustaljene sudske prakse proizlazi da je svrha Direktive 2003/88 utvrditi minimalne zahtjeve namijenjene poboljšanju životnih i radnih uvjeta radnika usklađivanjem nacionalnih propisa koji se osobito odnose na trajanje radnog vremena. Svrha takvog usklađivanja na razini Europske unije u vezi s organizacijom radnog vremena je zajamčiti bolju zaštitu sigurnosti i zdravlja radnika osiguravajući njihova prava na najkraća razdoblja odmora - posebno dnevnog i tjednog - kao i odgovarajuće stanke te odrediti gornju granicu prosječnog trajanja radnog tjedna (vidjeti osobito presudu od 5. listopada 2004., Pfeiffer i dr., C-397/01 do C-403/01, Zb., str. I-8835., t. 76.; od 1. prosinca 2005., Dellas i dr., C-14/04, Zb., str. I-10253., t. 40. i 41., kao i onu od 7. rujna 2006., Komisija protiv Ujedinjene Kraljevine, C-484/04, Zb., str. I-7471., t. 35. i 36.).

33 Stoga članak 6. točka (b) Direktive 2003/88 obvezuje države članice da poduzmu potrebne mjere kako bi se osiguralo da u skladu s potrebama zaštite sigurnosti i zdravlja radnika prosječan broj radnih sati u svakom sedmodnevnom razdoblju, uključujući prekovremene sate, ne prelazi 48. Ovo najveće ograničenje u pogledu prosječnog tjednog radnog vremena jedno je od pravila socijalnog prava Unije od iznimnog značaja od kojeg svaki radnik mora imati koristi kao minimalnog zahtjeva namijenjenog osiguranju zaštite njegove sigurnosti i zdravlja (vidjeti ranije navedenu presudu Pfeiffer i dr., t. 100.; Dellas i dr., t. 49., kao i Komisija protiv Ujedinjene Kraljevine, t. 38.).

34 Na temelju sustava utvrđenog Direktivom 2003/88, iako njezin članak 15. u pravilu dozvoljava primjenu ili uvođenje nacionalnih odredbi povoljnijih za zaštitu sigurnosti i zdravlja radnika, samo neke od tih odredaba koje su iscrpno navedene mogu biti predmet odstupanja država članica ili socijalnih partnera. Osim toga, provedba takvih

odstupanja podliježe strogim uvjetima namijenjenima osiguranju učinkovite zaštite sigurnosti i zdravlja radnika (vidjeti ranije navedenu presudu Pfeiffer i dr., t. 77. i 96.).

- 35 Stoga prvi podstavak članka 22. stavka 1. Direktive 2003/88, koji je predmet pitanja upućenih Sudu, predviđa da države članice imaju mogućnost neprimjene članka 6. pod uvjetom da se pridržavaju općih načela sigurnosne i zdravstvene zaštite radnika i da ispunjavaju niz uvjeta kumulativno navedenih u toj odredbi, naročito onaj navedenoj u članku 22. stavku 1. prvom podstavku točki (b), sukladno kojoj treba poduzeti mjere kako bi se osiguralo da poslodavac ne može naštetiti radniku koji nije spreman dati suglasnost za obavljanje rada čije prosječno trajanje tjedno prekoračuje najveći broj radnih sati utvrđen u članku 6. točki (b) te direktive.
- 36 Međutim, u ovom je slučaju nesporno da ni Savezna Republika Njemačka, kako je Sud već utvrdio u točki 85. presude od 9. rujna 2003., Jaeger (C-151/02, Zb., str. I-8389.), i u točki 98. ranije navedene presude Pfeiffer i dr., ni pokrajina Sachsen-Anhalt, kako je ustanovio nacionalni sud u svojoj odluci kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku i kao što su u svojim pisanim očitovanjima u ovom postupku potvrdili njemačka vlada i grad Halle, nisu u vrijeme nastanka činjenica o kojima se raspravlja u glavnom postupku iskoristili tu mogućnost odstupanja s obzirom da odredbe unutarnjeg prava koje su tada bile na snazi nisu sadržavale mjeru sukladnu prvom podstavku članka 22. stavka 1. Direktive 2003/88, niti je takva odredba predviđena da bude prenesena. U odgovoru na pitanje koje je Sud o tome postavio u pisanom obliku, grad Halle ponovio je to utvrđenje, dok su G. Fuß i austrijska vlada također iskazali isto stajalište.
- 37 Nacionalni sud u tom pogledu najviše naglašava da je pokrajina Sachsen-Anhalt kasnije iskoristila odstupanje predviđeno u članku 22. stavku 1. prvom podstavku točki (b) Direktive 2003/88 u okviru propisa kasnije donesenog za prenošenje te direktive posebice u vezi vatrogasaca zaposlenih u gradskim i komunalnim tijelima te pokrajine. Međutim, ti su propisi stupili na snagu tek 1. siječnja 2008., tj. nakon donošenja odluke o premještanju.
- 38 Iz toga proizlazi da, u nedostatku mjera nacionalnog prava kojima se predviđa provedba odstupanja koje je na raspolaganju državama članicama na temelju prvog podstavka članka 22. stavka 1. Direktive 2003/88, ta odredba nije bitna za rješavanje spora u glavnom postupku i da, posljedično, u obzir treba uzeti samo članak 6. točku (b) te direktive, u mjeri u kojoj utvrđuje načelo da države članice moraju osigurati da prosječno radno vrijeme svakog sedmodnevnog razdoblja, uključujući prekovremene sate, ne prelazi 48 sati.
- 39 U tom pogledu valja podsjetiti da je, u okviru suradnje između nacionalnih sudova i Suda ustanovljene u članku 267. UFEU-a, na Sudu da nacionalnom sudu da koristan odgovor koji će mu omogućiti da riješi spor koji je pred njim. U tom smislu Sud prema potrebi mora preformulirati pitanja koja su mu postavljena. Naime, misija je Suda tumačiti sve odredbe prava Unije kada je to potrebno nacionalnim sudovima radi rješavanja predmeta u kojima vode postupke, čak i ako te odredbe nisu izričito naveli u pitanjima koja su uputili Sudu (vidjeti u tom smislu osobito presudu od 8. ožujka 2007., Campina, C-45/06, Zb., str. I-2089., t. 30. i 31.; od 26. lipnja 2008., Wiedemann i Funk, C-329/06 i C-343/06, Zb., str. I-4635., str. 45., kao i onu od 2. rujna 2010., Kirin Amgen, C-66/09, još neobjavljeno u Zb., str. 27.).

- 40 Dakle, iako je formalno sud koji je uputio zahtjev ograničio svoja pitanja na tumačenje članka 22. stavka 1. prvog podstavka točke (b) Direktive 2003/88, ta okolnost ne sprečava Sud da pruži sudu koji je uputio zahtjev sve elemente za tumačenje prava Unije koji bi mogli biti korisni za presudu u predmetu za koji je nadležan, bez obzira na to je li se sud koji je uputio zahtjev u svojim pitanjima na njih pozvao ili nije. U tom pogledu na Sudu je da iz svih elemenata koje je dao nacionalni sud, a posebno iz obrazloženja odluke o upućivanju zahtjeva, zaključi koji su relevantni elementi prava Unije koji zahtijevaju tumačenje, imajući u vidu predmet spora (vidjeti presudu od 12. siječnja 2010., Wolf, C-229/08, još neobjavljenu u Zb., t. 32. i navedenu sudsku praksu).
- 41 U ovom slučaju iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da sud pred kojim se vodi glavni postupak smatra da se, s obzirom da se uvjet koji se odnosi na nepostojanje štete za radnika, utvrđen člankom 22. stavkom 1. prvim podstavkom točkom (b) Direktive 2003/88 primjenjuje kada, u slučaju kada postoje mjere unutarnjeg prava za provedbu te odredbe, poslodavac nije dobio suglasnost radnika za odstupanje od članka 6. točke (b) te direktive, taj uvjet mora primijeniti *a fortiori* kada, kao u okolnostima ovog slučaja, poslodavac nameće takvo odstupanje bez obzira na nepostojanje odredaba unutarnjeg prava koje ga na to ovlašćuju, a dotični se radnik protivi takvom odstupanju i zahtijeva poštovanje navedenog članka 6. točke (b).
- 42 Nacionalni sud stoga predlaže da, ako dotični radnik ne trpi nikakvu štetu zbog činjenice da nije dao svoju suglasnost za rad dulji od gornje granice od 48 sati utvrđene člankom 6. točkom (b) Direktive 2003/88 u pogledu prosječnog najduljeg radnog tjedna, ne bi bilo suprotno toj direktivi da njegov poslodavac može, na temelju unutarnjeg prava, odlučiti o premještanju radnika protiv njegove volje u drugu službu koja udovoljava gornjoj granici navedenoj u toj odredbi, u mjeri u kojoj takav premještaj okončava povredu te odredbe s obzirom na tog radnika.
- 43 U tim okolnostima, kako bi se dao koristan odgovor nacionalnom sudu, upućena pitanja valja preformulirati na način da znače da nacionalni sud u biti pita treba li članak 6. točku (b) Direktive 2003/88 tumačiti tako da mu se protive nacionalni propisi, kao što su oni u glavnom postupku, koji omogućavaju poslodavcu u javnom sektoru prisilan premještaj u drugu službu radnika zaposlenog kao vatrogasca u interventnoj službi na osnovi toga što je taj radnik zatražio usklađivanje, unutar ove zadnje službe, s najduljim prosječnim tjednim radnim vremenom, u situaciji kada taj radnik ne trpi nikakvu štetu zbog takvog premještaja.
- 44 U tom pogledu valja podsjetiti da, kako je utvrđeno u točki 61. rješenja Personalrat der Feuerwehr Hamburg – aktivnosti koje obavlja interventno osoblje javne vatrogasne službe – osim izvanrednih okolnosti takve ozbiljnosti i razmjera da cilj osiguravanja ispravnog funkcioniranja službi bitnog za zaštitu javnih interesa, kao što su javni poredak, zdravlje i sigurnost, treba privremeno prevladati nad ciljem jamstva zdravlja i sigurnosti radnika raspoređenih u interventne i spasilačke ekipe, koje nisu okolnosti iz glavnog postupka ovog predmeta - ulaze u područje primjene Direktive 2003/88, tako da se u načelu njezin članak 6. točka (b) protivi prekoračenju gornje granice od 48 sati propisane kao najdulje tjedno radno vrijeme, uključujući dežurstvo.

- 45 U ovom slučaju nije sporno da je propis koji se primjenjivao u pokrajini Sachsen-Anhalt u trenutku nastanka činjenica u glavnom postupku vatrogascima koji su poput G. Fußa bili zaposleni u gradskim i komunalnim interventnim službama te savezne pokrajine, nametao radno vrijeme koje je prekoračivalo gornju granicu najvećeg broja radnih sati tjedno utvrđenu u članku 6. točki (b) Direktive 2003/88.
- 46 Kako bi se odgovorilo na pitanje nacionalnog suda, u tim okolnostima s jedne strane valja ispitati podliježe li, kako predlaže nacionalni sud, utvrđenje da je došlo do povrede članka 6. točke (b) Direktive 2003/88 uvjetu da je dotičan radnik pretrpio štetu i s druge strane utvrditi posljedice za nacionalne sudove mogućeg kršenja te odredbe.
- 47 Najprije u pogledu relevantnosti pitanja treba li dotični radnik pretrpjeti štetu kako bi se mogla utvrditi kršenje članka 6. točke (b) Direktive 2003/88 valja podsjetiti da, kao što već proizlazi iz točke 33. ove presude, ova odredba predstavlja iznimno važno pravilo socijalnog prava Unije koje zahtijeva da države članice utvrde gornju granicu od 48 sati u pogledu najduljeg prosječnog tjednog radnog vremena, uključujući prekovremene sate, kako je izričito navedeno u toj odredbi i od koje, u nedostatku provedbe u unutarnjem pravu prvog podstavka članka 22. stavka 1. te direktive, nisu moguća odstupanja s obzirom na djelatnosti poput onih koje obavljaju vatrogasci o kojima se raspravlja u glavnom postupku.
- 48 Kako je već navedeno u točki 34. ove presude, samo neke od odredaba Direktive 2003/88 koje su izričito navedene, mogu biti predmet odstupanja država članica ili socijalnih partnera.
- 49 Međutim, s jedne strane, članak 6. Direktive 2003/88 navodi se samo u njezinom članku 17. stavku 1., iako je jasno da ova zadnja odredba obuhvaća djelatnosti koje nemaju nikakve veze s onima koje obavljaju vatrogasci. Suprotno tome, iako se članak 17. stavak 3. točka (c) alineja (iii) odnosi na „djelatnosti koje zahtijevaju neprekidno pružanje usluga”, uključujući naročito „službe [...] vatrogasne zaštite”, ta odredba ne predviđa mogućnost odstupanja od članka 6. te direktive, nego od njezinih ostalih odredbi (vidjeti, analogijom, ranije navedenu presudu Pfeiffer i dr., t. 97.).
- 50 S druge strane, kao što je već očito iz točaka 35. i 36. ove presude, jasno je da ni Savezna Republika Njemačka ni savezna pokrajina Sachsen-Anhalt nisu iskoristile odstupanje predviđeno prvim podstavkom članka 22. stavka 1. Direktive 2003/88, koje dozvoljava državama članicama neprimjenu njezinog članka 6. pod uvjetom da su određeni uvjeti, kumulativno navedeni, zadovoljeni (vidjeti, analogijom, ranije navedenu presudu Pfeiffer i dr., t. 98.).
- 51 Kako bi se u tim okolnostima osigurala potpuna učinkovitost Direktive 2003/88, države članice trebaju spriječiti prekoračenje najvećeg broja radnih sati tjedno utvrđenog člankom 6. točkom (b) Direktive 2003/88 (vidjeti ranije navedenu presudu Pfeiffer i dr., t. 118.).
- 52 Kao što je Sud već utvrdio, države članice ne mogu stoga jednostrano utvrđivati područje primjene navedene odredbe postavljajući uvjete ili ograničenja za provedbu prava radnika na prosječno tjedno radno vrijeme koje ne prelazi 48 sati (vidjeti ranije navedenu presudu Pfeiffer i dr., t. 99.).

- 53 Stoga prekoračenje najvećeg prosječnog broja radnih sati tjedno utvrđenog člankom 6. točkom (b) Direktive 2003/88 samo po sebi predstavlja povredu ove odredbe, bez potrebe za dokazivanjem da je pretrpljena određena šteta. U nedostatku mjera nacionalnog prava kojima se predviđa provedba mogućnosti odstupanja predviđena prvim podstavkom članka 22. stavka 1. te direktive, pojam „šteta” u toj odredbi stoga je u potpunosti nebitan za potrebe tumačenja i primjene članka 6. točke (b).
- 54 Zapravo, kako je jasno iz točke 32. ove presude, budući da je svrha Direktive 2003/88 zajamčiti zaštitu sigurnosti i zdravlja radnika predviđajući primjerena razdoblja odmora, zakonodavac Unije zauzeo je stajalište da, s obzirom da uskraćuje radnicima ova razdoblja odmora, prekoračenje najvećeg prosječnog broja radnih sati tjedno utvrđenog člankom 6. točkom (b) Direktive 2003/88 samo po sebi uzrokuje da radnici trpe štetu s obzirom da su njihova sigurnost i zdravlje time ugroženi.
- 55 Iz toga slijedi da nacionalna odredba kao što je ona u glavnom postupku, koja u pogledu radnika zaposlenog kao vatrogasca u interventnoj službi predviđa radno vrijeme koje prelazi najveće ograničenje utvrđeno člankom 6. točkom (b) Direktive 2003/88 predstavlja povredu te odredbe, bez ikakve potrebe za utvrđivanjem osim toga je li taj radnik pretrpio specifičnu štetu.
- 56 S druge strane, s obzirom na posljedice za nacionalne sudove zbog takve povrede članka 6. točke (b) Direktive 2003/88, valja podsjetiti da iz ustaljene sudske prakse proizlazi da se, kad god se odredbe neke direktive s obzirom na njihov sadržaj čine bezuvjetnima i dovoljno preciznima, pojedinci mogu na njih pozvati protiv države, uključujući i kada ona nastupa kao poslodavac, posebno ako je ona propustila pravodobno prenijeti direktivu u nacionalno pravo ili je nije pravilno prenijela (vidjeti u tom smislu presudu od 26. veljače 1986., Marshall, 152/84, Zb., str. 723., t. 46. i 49., i od 23. travnja 2009., Angelidaki i dr., C-378/07 do C-380/07, Zb., str. I-3071., t. 193. i 194.).
- 57 Članak 6. točka (b) Direktive 2003/88 zadovoljava ove kriterije jer državama članicama pod nedvosmislenim uvjetima nameće preciznu obvezu u pogledu rezultata koji treba postići, koja nije praćena nikakvim uvjetom u vezi s primjenom njome utvrđenog pravila te koja predviđa najdulje 48-satno radno vrijeme, uključujući prekovremene sate, s obzirom na prosječno tjedno radno vrijeme (vidjeti, u tom smislu, ranije navedenu presudu Pfeiffer i dr., t. 104.).
- 58 U tom pogledu, iako prvi podstavak članka 22. stavka 1. Direktive 2003/88 dozvoljava državama članicama odstupanje od njezinog članka 6., ta činjenica ne utječe na precizan i bezuvjetan karakter članka 6. točke (b). Pravo država članica o neprimjeni članka 6. ovisi o poštovanju svih uvjeta navedenih u prvom podstavku članka 22. stavka 1. te direktive, tako da je moguće utvrditi najmanju zaštitu koja se mora osigurati u svakom slučaju (vidjeti, u tom smislu, ranije navedenu presudu Pfeiffer i dr., t. 105.).
- 59 Članak 6. točka (b) Direktive 2003/88 stoga ispunjava sve uvjete potrebne da proizvede izravni učinak (vidjeti, u tom smislu, ranije navedenu presudu Pfeiffer i dr., t. 106.).

- 60 Stoga, budući da je u vrijeme nastanka činjenica u glavnom postupku rok za prenošenje Direktive 93/104 istekao, a savezna pokrajina Sachsen-Anhalt je tada još nije prenijela u svoje unutarnje pravo u pogledu vatrogasaca zaposlenih u interventnoj službi, radnik poput G. Fußa kojeg je u takvoj službi zaposlio Stadt Halle ima pravo izravno se pozvati na odredbe članka 6. točke (b) Direktive 2003/88 protiv poslodavca u javnom sektoru kako bi se osiguralo poštovanje prava na prosječno tjedno radno vrijeme od najviše 48 sati zajamčeno tom odredbom.
- 61 U tom pogledu valja napomenuti da, s obzirom da navedena odredba ima izravni učinak, ona obvezuje sva tijela država članica, to jest ne samo nacionalne sudove nego također i sva upravna tijela uključujući decentralizirana tijela kao što su savezne pokrajine, gradovi ili općine, te su je ta tijela dužna primjenjivati (vidjeti, u tom smislu, presudu od 22. lipnja 1989., Costanzo, 103/88, Zb., str. 1839., t. 30. do 33.).
- 62 U glavnom postupku u ovom predmetu Stadt Halle smatra da je prisilni premještaj G. Fußa, nakon što je od svojeg poslodavca zatražio poštovanje najduljeg tjednog radnog vremena utvrđenog člankom 6. točkom (b) Direktive 2003/88 u drugu službu u kojoj se ta gornja granica poštuje, takav da osigurava cjelovitu provedbu te direktive u pogledu G. Fußa jer takav premještaj okončava povredu prava Unije u njegovom slučaju.
- 63 S tim u vezi valja podsjetiti da je prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda na nacionalnim sudovima i upravnim tijelima da primjenjuju pravo Unije u potpunosti i da štite prava koja ono daje pojedincima, ne primjenjujući, prema potrebi, suprotne odredbe unutarnjeg prava (vidjeti, u tom smislu, ranije navedenu presudu Costanzo, t. 33. i presudu od 11. siječnja 2007., ITC, C-208/05, Zb., str. I-181., t. 68. i 69., kao i navedenu sudsku praksu).
- 64 U ovom je slučaju nužno da prava izravno dodijeljena radnicima člankom 6. točkom (b) Direktive 2003/88 budu u potpunosti osigurana unutarnjim pravnim poretom (vidjeti ranije navedenu presudu Dellas i dr., t. 53.).
- 65 Međutim, valja utvrditi da prisilni premještaj poput onog u glavnom postupku vatrogascu zaposlenom u interventnoj službi, kao što je G. Fuß, oduzima u potpunosti pravo na najdulje 48-satno tjedno radno vrijeme na tom radnom mjestu, dodijeljeno člankom 6. točkom (b) Direktive 2003/88 i koje je Sud priznao u ranije navedenom rješenju Personalrat der Feuerwehr Hamburg, i zato što takva mjera poništava korisni učinak ove odredbe u pogledu tog radnika. Očito je, dakle, da ta mjera ne osigurava ni potpunu provedbu članka 6. točke (b) Direktive 2003/88 ni zaštitu prava koje ta odredba daje radnicima u dotičnim državama članicama.
- 66 Osim toga, kao što je Komisija ispravno istaknula, temeljno pravo učinkovite sudske zaštite zajamčeno člankom 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, koja sukladno prvom podstavku članka 6. stavka 1. UEU-a ima „istu pravnu snagu kao Ugovori”, bilo bi znatno ugroženo da poslodavac kao odgovor na pritužbu ili pokretanje pravnog postupka od strane radnika s ciljem osiguranja poštovanja odredaba direktive namijenjene zaštiti njegove sigurnosti i zdravlja ima pravo donijeti mjeru poput one u glavnom postupku. Strah od takve prisilne mjere protiv koje nema raspoloživog pravnog lijeka mogao bi obeshrabriti radnike koji se smatraju žrtvama mjere koju je donio njihov poslodavac od traženja svojih prava sudskim putem te bi

shodno tome ozbiljno ugrozio provedbu cilja kojem direktiva teži (vidjeti, analogijom, presudu od 22. rujna 1998., Coote, C-185/97, Zb., str. I-5199., t. 24. i 27.).

- 67 Stoga na postavljena pitanja valja odgovoriti da članak 6. točku (b) Direktive 2003/88 treba tumačiti tako da mu se protive nacionalni propisi, kao što su oni u glavnom postupku, koji omogućavaju poslodavcu u javnom sektoru prisilan premještaj u drugu službu radnika zaposlenog kao vatrogasca u interventnoj službi na osnovi toga što je taj radnik unutar te interventne službe zatražio poštovanje najduljeg prosječnog tjednog radnog vremena utvrđenog tom odredbom. Činjenica da takav radnik nije pretrpio nikakvu specifičnu štetu zbog takvog premještaja, osim one koja proizlazi iz povrede članka 6. točke (b) Direktive 2003/88, u tom je pogledu nebitna.

Troškovi

- 68 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (drugo vijeće) odlučuje:

Članak 6. točku (b) Direktive 2003/88 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenoga 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena treba tumačiti tako da mu se protive nacionalni propisi, kao što su oni u glavnom postupku, koji omogućavaju poslodavcu u javnom sektoru prisilan premještaj u drugu službu radnika zaposlenog kao vatrogasca u interventnoj službi na osnovi toga što je taj radnik unutar te interventne službe zatražio poštovanje najduljeg prosječnog tjednog radnog vremena utvrđenog tom odredbom. Činjenica da takav radnik nije pretrpio nikakvu specifičnu štetu zbog takvog premještaja, osim one koja proizlazi iz povrede članka 6. točke (b) Direktive 2003/88, u tom je pogledu nebitna.

[Potpisi]

* Jezik postupka: njemački